

BME Építészmérnöki Kar  
Középülettervezési Tanszék  
Tudományos Diákköri Konferencia 2021

## libertas artis

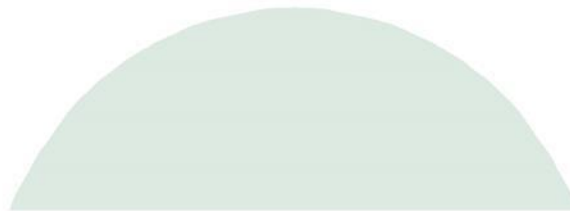
az óbudai gázfogadó megújítása és újradefiniálása

szerző:

Tényi Anna  
Tölgyes Viktória

konzulens:

Bognár Melinda Zsófia



Az Óbudai Kísérleti Lakótelep egykori gázfogadója mára funkcióját veszítve, elhagyatottan áll. Ez a statikailag bravúros, vasbeton héjszerkezet azonban olyan magas építészeti gondolatokat képvisel, ami nem engedheti meg az épület elbontását. Azért, hogy ezek ne vesszenek el, szükségeszerű új rendeltetést találni neki, ami üdítően hat a környékbeli lakosok életére.



## történet

Az óbudai lakótelep egy, a lakáshiány felszámolására hirdetett, nyílt tervpályázat legígéretesebb terveit megvalósító környezet. 1958 januárjában indult útjára a kiírás, ami mind a bútorok, mind az anyaghasználat tekintetében a legpraktikusabb berendezésű lakásokat, épületeket kereste. A tervek nagy része fiatal építészekről érkezett, mivel az ehhez hasonló pályázatok kínáltak szinte egyedül lehetőséget arra, hogy megmutassák magukat. Az év végi eredményhirdetés után a nyertes terveket pozitív sajtóvisszhang fogadta, illetve később az 1960 novemberében rendezett lakáskiállítást is elégedett cikkek követték. Azonban a házgári technológiák megjelenésével, a korai lelkesedés övezte modernista lakótelep sztenderdjei helyett, a sokemeletes panelrengetegek terjedtek el országszerte gazdaságosabb megoldásokként.<sup>1</sup>

Közvetlen a második világháború után még hatást gyakoroltak a magyar építészetre a háború előttről ismert nyugati példák, de ezt nem engedhette meg az akkori vezetés. Rákosi Mátyás sztálinista hatalomgyakorlása alatt kiemelkedő reprezentatív szerepet tulajdonítottak az építészetnek, hiszen ezzel a művészeti formával találkozott legtöbbször az ember a hétköznapokban. <sup>2</sup>

A szovjet példa alapján a szocialista-realista stílust követve kényszerültek alkotni az építészek, miszerint épületeiknek az igazgatás ideológiájának közvetítőivé kellett válniuk. <sup>1</sup>

Így született meg 1949-ben *A kommunista magyar építészek határozata*, mely útját állta a meghatározott kifejezésmódon túli alkotásnak. A magántervezés megszüntetésével, az állami tervezőintézetek létrejövetele is az előbbi célt szolgálta. Látványos, nagyszabású projektekkel akarták lenyűgözni a társadalmat, amihez a mérnökképzés fejlesztése is szükségeltetett, így megalapították az Építőipari Műszaki Egyetemet. Mindennek eredményeként, az állami ellenőrzés kiterjedése ellenére, mégis szakmai előrelendülést hozott ez a kiemelt figyelem. A preferált építészeti eszközök használatát különböző elismerések odaítélésével szorgalmazták, amivel az építészmérnökök felfelé lépdeltek a társadalmi ranglétrán Ybl- és Kossuth-díjak kíséretében. <sup>1</sup>

Azok az építészek, akik viszont nem akartak beállni a sorba, az előírt stílus kikerülésével, más módokat kerestek az alkotásra.

Egyesek csak a kivitelezésben voltak hajlandók dolgozni, kivonva a nevüket a hatalom ideológiáját közvetítő tervek közül. Mások igyekeztek átértelmezni a szocreál klasszicizmust, és kicsit eltérő irányban láttak hozzá a tervezéshez, vagy esetleg az engedélyezési terven nem a teljes igazságot mutatva, a későbbi kiviteli terveket rajzolták át. Egyéb megoldásként kínálkozott az építőművészek kreativitásának érvényesítésére az iparépületek tervezése, mivel ezekre a lakó- és középületekkel ellentétben, a hatalom nem fordított túlzott figyelmet. Így tudtak a kiszolgáló létesítmények az ellenállás tolmácsolóivá alakulni, amilyen az óbudai gázfogadó is. <sup>1</sup>

Igaz, a lakótelep megépülése pont a határmezsgyén állt, mivel A Rákosi rendszerhez képest üdítő intellektuális szabadságú Kádár-korszakban már nem volt teljes mértékben megkötve az építészek keze, de immár egész fejlett építészeti eszközökkel bírt Magyarország. <sup>1</sup>

Mégis az óbudai lakótelepet egykoron kiszolgáló gázfogadó könnyed, organikus formája mögött is egyfajta lázadást lehet feltételezni, hiszen az 50-es évek formavilágának szöges ellentéte volt. Ez az ideológiai szerepvállalás az elsődleges vizsgálatunk szempontjából.

Az építmény formabontó, szabályoknak ellenszegülő mivolta megidézti az egykori cenzúra előli elszökés vágyát. Hiszen nem csak az építészet próbált kibújni a szocializmus burka alól, minden további művészet korlátozva volt. A lakótelep épülése időszakában, Aczél György művelődéspolitikus 3T rendszerének bevezetése végett, a tiltott vagy túrt művek alkotói arra kényszerültek, hogy olyan formában fogalmazzák meg üzenetüket, hogy az rejtve tudjon maradni, de a célközönséget mégis elérje. <sup>3,4</sup>

Szerencsére ez nem lehetetlenítette el a művészeket, így is utat tudtak törni maguknak.

A 70-es évek második felére kialakuló fiatal írókból álló ellenzéki szubkultúra igyekezett kiszabadulni az irányított kultúrpolitika ketrecéből. Olyan folyóiratok adtak táptalajt ezen törekvéseknek, mint a Mozgó Világ, sőt az Élet és Irodalom is, amiket már nem lehetett féken tartani. Aczél még próbálkozott a hasonlók betiltásával, kényszerített kompromisszumokat, de áthidalhatatlan lett a szakadék a hatalom és az értelmiségi közélet közt. <sup>6</sup>

A művészeteket újonnan lehetett szabadon művelni.

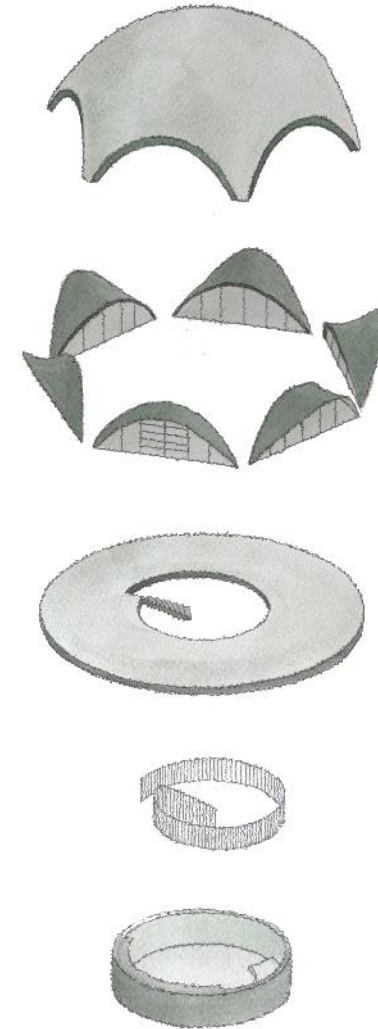
## metaforikus kiegészítés

A gázfogadó általunk tervezett átformálása a művészet úttörésének metaforájaként épülne meg.

Minden nyílása kiegészülne egy-egy az arculatba illeszkedő, nyeregfelületű kitöréssel, amivel további fedett és átmeneti tereket nyerhetünk. Ezek kialakítására, fenntarthatóság szempontjából, egy acél szerkezet lenne a legalkalmasabb. A betontól eltérő anyagú toldás okán, nem esne csorba az eredeti építmény küllemén. Ezen felül az építmény felszín feletti falainak lebontásával tág belső teret hoznánk létre, amire a héjszerkezet bravúros statikai megoldása adna lehetőséget. A környezettől ezentúl üveg nyílászárók választanák el, amik az eddigi szerkezet és a föld találkozásától indulnának függőlegesen az újdonsült fém fedésig.

Az így kialakuló épület bejárata a nyugati homlokzaton kapna helyet, aminek tájolásával az akkortájt tiltott kultúra irányát szeretnénk hangsúlyozni.

Az épület belső terében az eddigi lépcsőpihenő helyett egy elvékonyodó körszelet tenné folytonossá a földémet, összekötve az első lépcsőfok karjának belső és külső szélét. Az eredeti lépcsőpihenő alatti polcokat egy, a gázfogadó organikus formájához hasonlatos csigalépcsővel lehetne megközelíteni, melynek korlátja végig futna a csigavonalszerű földém szélén, ezzel biztonságossá téve a helyiséget.

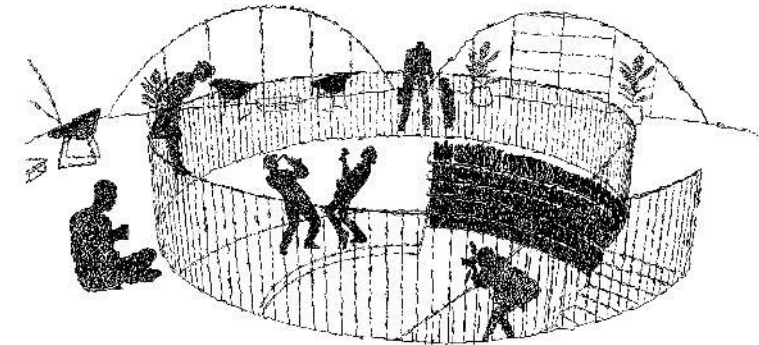
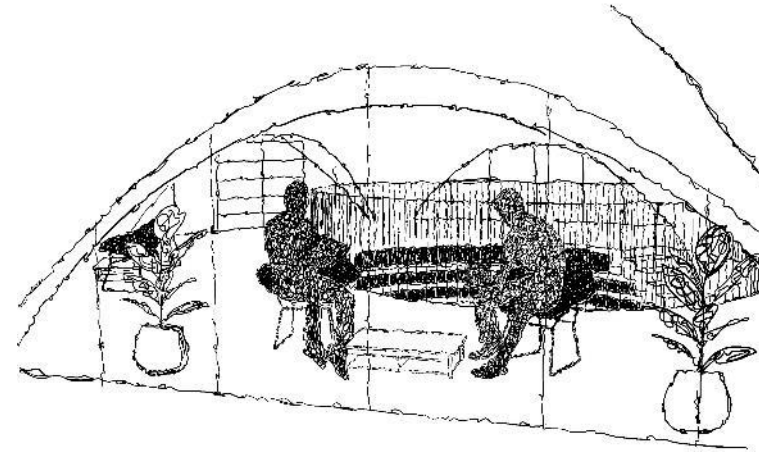


## használat

Az építészeti formálás üzenete az új funkcióban is kivetülne. Egy „könyvtár” kerülne berendezésre, ahol a lakótelep lakosai könyveket cserélhetnének, ajánlhatnának egymásnak tabuk nélkül akár többféle művészeti ág megjelenésével karöltve.

Az egykori alkotói szabadság korlátozása a tudás visszaszorításával is párosult, ezért jelölnénk ki itt a tudásmegosztás helyét.

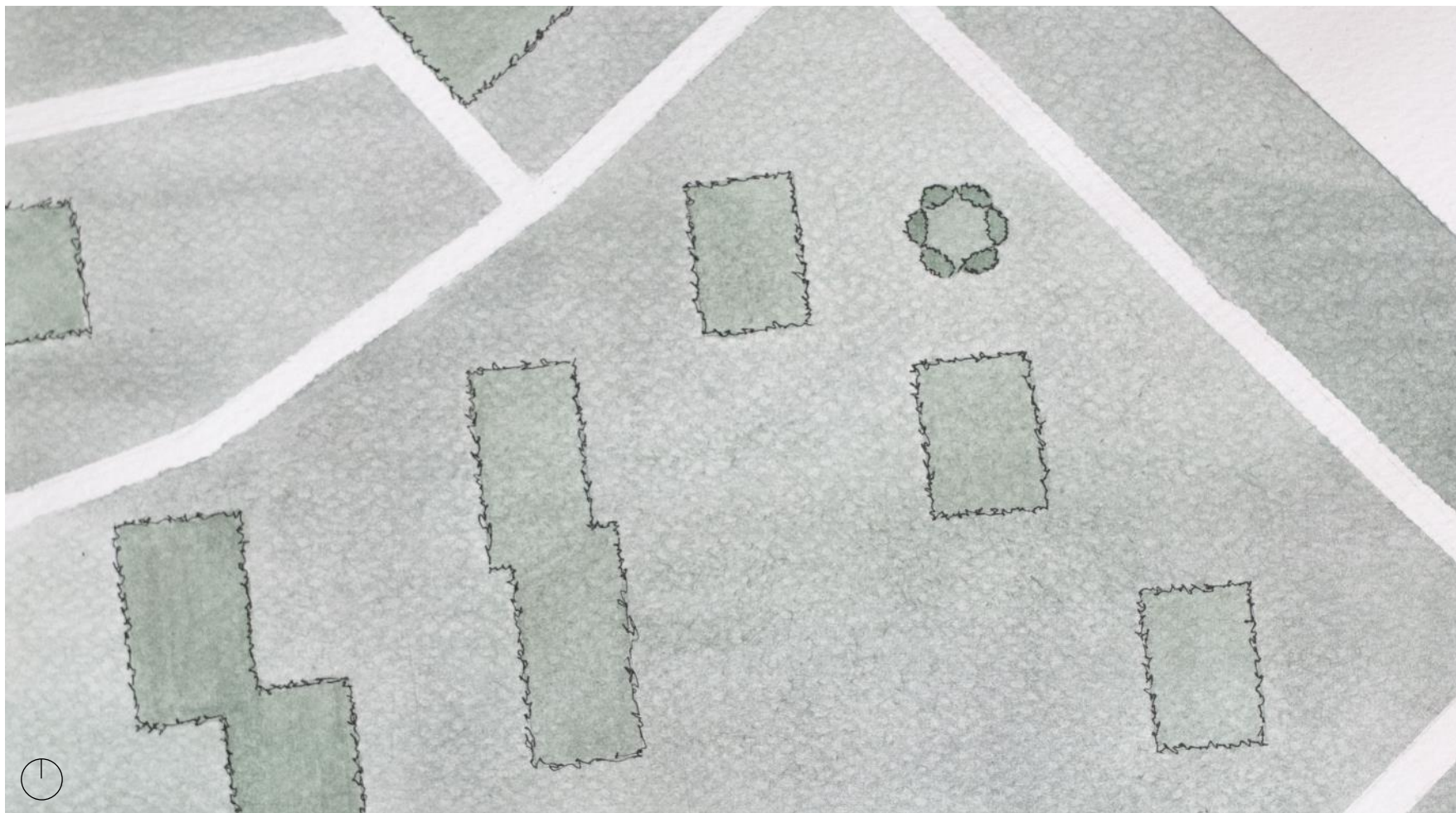
Az alsó szinten egy dobogót biztosítanánk az esetleges koncertek, felolvasások kiemelésére, amit akár a korlátok mellől, a földszintről is lehetne szemlélni. Itt, a „kitörésekben” alakulnának ki 2-2 fotellel, asztallal az olvasó kuckók, ahonnan a nagyméretű nyílásokon kinézve a lakótelep zöld környezetére, igazi felüdülés érné a lakókat. Az árnyékolóként is szolgáló fém fedések pedig jó időben a kinti használathoz járulnának hozzá, hogy a lakók akár a szabad levegőn tudjanak olvasni, vagy csak csevegni.



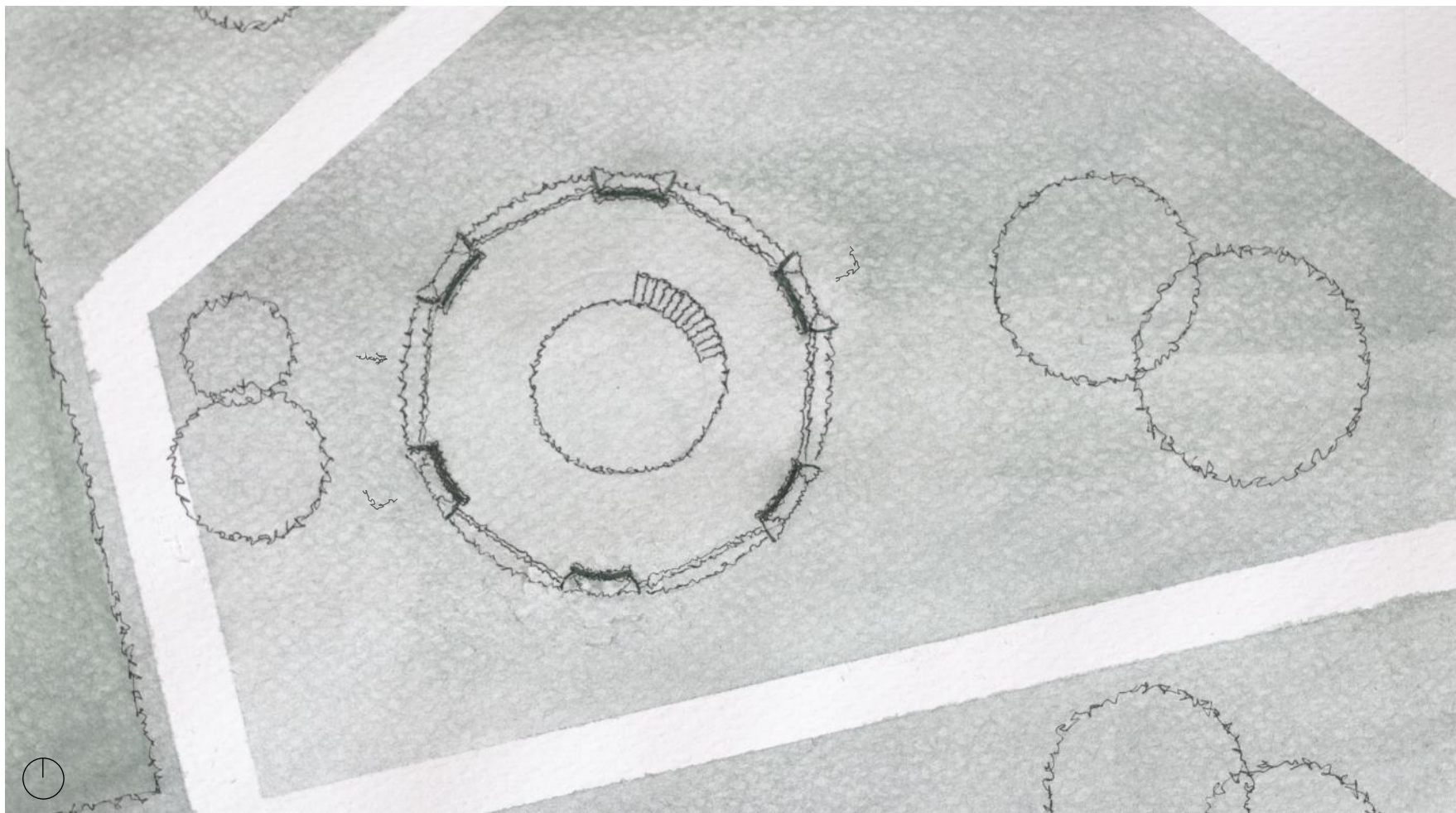
Ahogy a gázfogadó eredeti funkciója nélkülözhetetlen volt az itt élő emberek számára, az új kezdeményezésünk is kulcsfontosságúvá alakulhatna a lakótelep közösségének építése szempontjából. A jelenleg üres épületváz a tudásközpontú funkcióval válna teljessé, mielőtt új értelmet nyerne a lakótelepi működése az eddigi ideológiájának tovább élésével, mindezt fenntartható és tudatos módon kezelve.



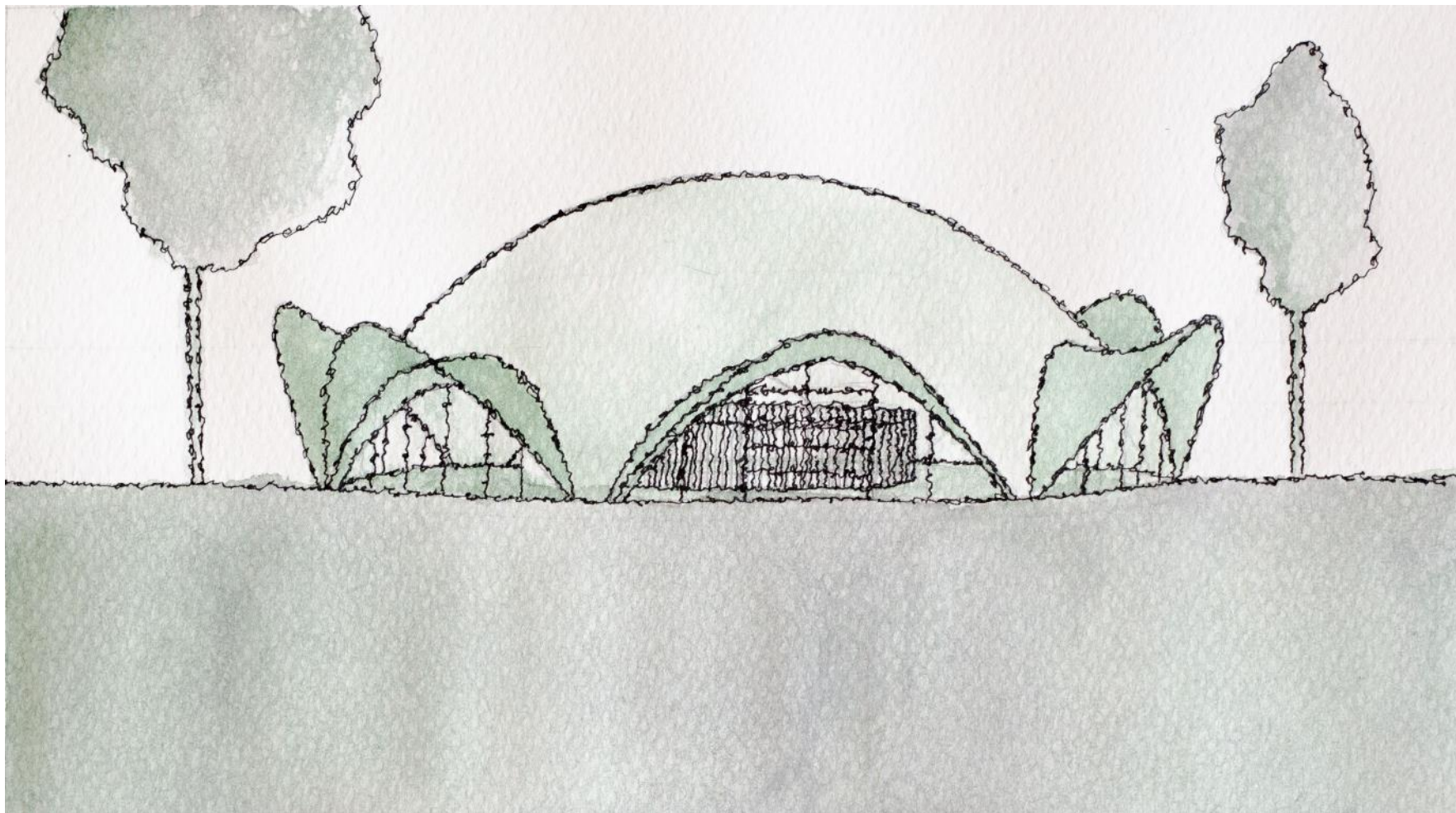




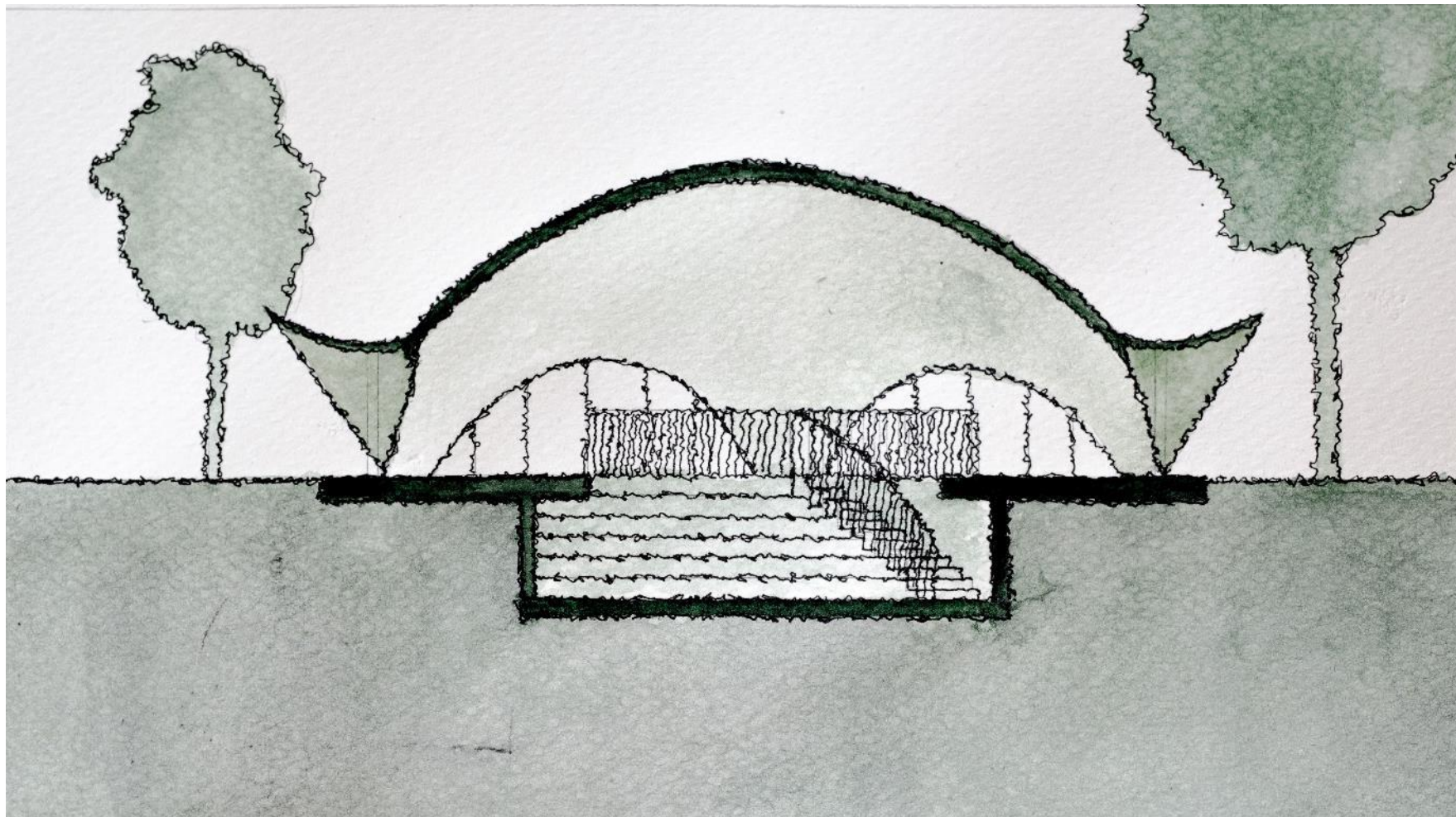
helyszínrajz 1:1000



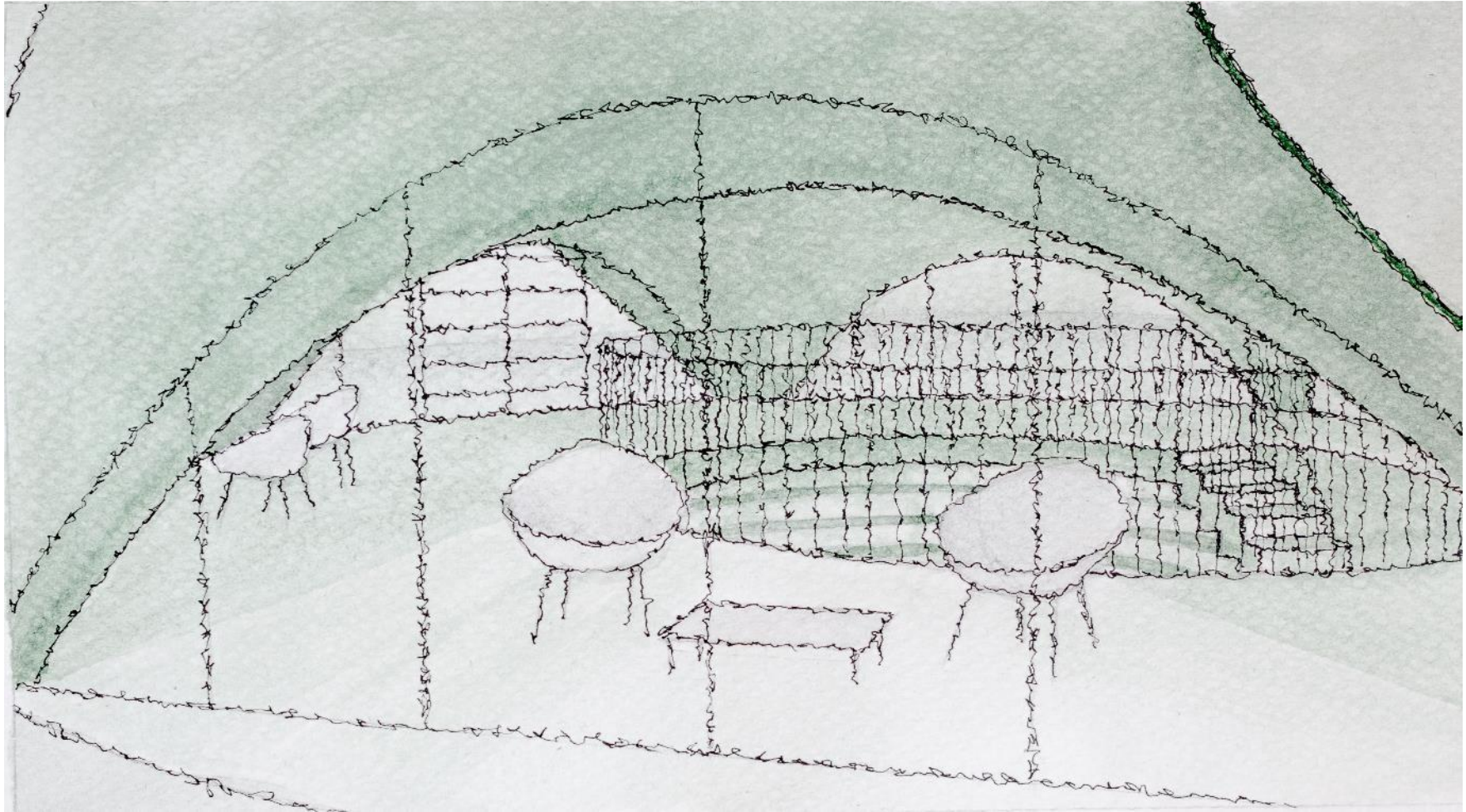
alaprajz 1:200

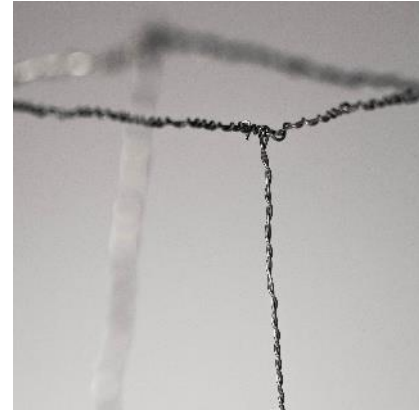
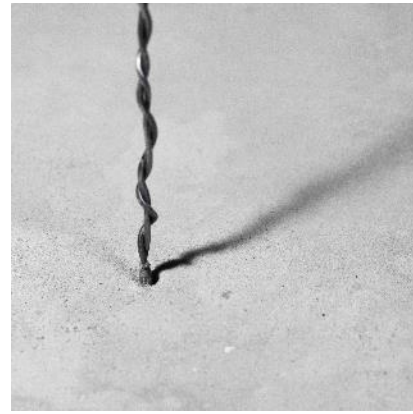
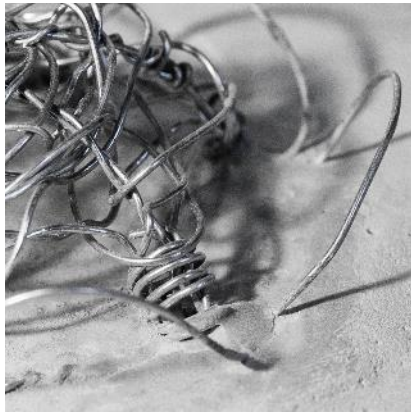
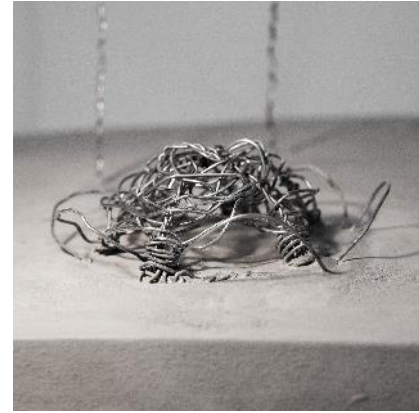
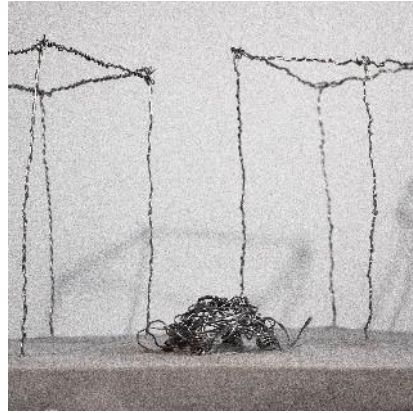


nyugati homlokzat 1:100



metszet 1:100





## irodalomjegyzék

<sup>1</sup> Branczik Márta-Keller Márkus : Korszerű lakás - 1960 az óbudai kísérlet

<sup>2</sup> Ferkai András : A sztálinizmus építészetéről

<sup>3</sup> Eörsi László : Ideológiai pragmatizmus és (Ön)cenúrá; A három „T” kultúrpolitikája

<sup>4</sup> Sik Endre : Aczélhálóban – Adalék a kapcsolati tőke működésének megismeréséhez

<sup>5</sup> T. Kiss Tamás. Fordulatok és folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról 1867–2000.

<sup>6</sup> Magyar történelmi arcképcsarnok, 2001 – Aczél Györgyről szóló epizódja

## megjegyzés

A tervünk grafikai kivitelezésével is a koncepcióhoz szerettünk volna illeszkedni. A szocializmus jellegzetes piros színének komplementere a zöld, amivel a cenúrá és a szabad művészetek ellentétének megfogalmazását erősítjük tovább. A makett anyagbeli különbségei mögött is hasonló gondolatokat formáltunk meg, a beton és fém anyagok felcserélésével. A rajzok ingatag vonalai szintén a makett formájával hozhatóak összefüggésbe.



